

Šūpoles

Bet it kā pavisam nesen, pavasarī, jūrmalā valdīja klusums – fronte vēl nebija pārvēlusies Latvijas robežai. Nevienam nelikās nepiedienīgi un laikmeta traģismu zaimojoši, kad tajā pašā uzkalnā, kur tagad, rudenim pienākot, jārok tranšejas, ciema jauniķi uzcēla šūpoles.

Šūpolnieku bariņā Maira dīdin dīdījās, ne mirkli nepalikdama mierā – pienākušais Ingus/Ņurņiks pat nevarēja meiteni lāgā aplūkot. Kaut gan – viņš tāpat atmiņā bij iekalis viņas seju līdz pat sīkākajam matiņam, dzimumzīmītei, nelaimīgajai aukstumpumpai uz augšlūpas ziemā. Melli mati, acis – tumšbrūnas kā kastaņu pāris uz pārsprāgušu budzīšu baltajām iekšpusēm; acābolu baltumu izcēla vaigu un pieres brūnganums. Tas viss varēja būt mantots no viņas čigānu vecāsmātes. Augumā gan skuķēns nevarēja sacensties ar lībiešu sievietēm – lielām kā stāvus uzslīetām laivām –, toties ņiprumā un izveicībā nebij pārspējams.

“Ak, tu mans apdegulīt, mellais sprungulīt no čigaiņu ugunskura!” Ingus pabrīnījās, kā gan šo Mairas mātes teicienu joprojām atceras, izsacītu tik ļoti sen – kad Roņu Kierda un Zušu Īldža naktī nokūpinātās reņģes kopīgi veda uz miesta tirgu un pajūgā blakus pilnājiem skalū ķociem tupēja līdzpaņemtie knauķi Ingus un Maira. Minot to jocīgo apdegulītes vārdu, māma bij meitēnam mīļi sabužinājusi krauklīgo matu ērkuli.

– Ei, Ņurņik, nāc izšūpo! – tagad Maira sauca jau pa gabalu.

– Lāb i! – Ingus/Ņurņiks iepriecināts atsaucās, tikai padīvājās, kālab gan Maira neuzaicina turpat netālu stāvošo Kārli, ar ko pēdējā laikā bieži bij manīta kopā. Atklājās, ka Stoderu Kārlis visu uzmanību savukārt velta nevis Mairai, bet gan – ak, jesiņ! – Pida!

Tā bij smuka, bet tāda kā apbružāta jaunkundze, viena no tā saucamajām izpalīdzēm, kuras no Rīgas tika sūtītas vai mudinātas palīdzēt lauku darbos. Izkrāšļotā seja, gaužām apšņāptie un izbalinātie mati, nekaunīgi īsais bruncītis papagaiļzaļā krāsā, klikatas uz sprīdi biezas koka zoles – šādas meičas saukāja par fidām. Kāda ciema veča, no puiku mutes svešādo vārdu padzirdējusi, domāja, ka tas ir rīdzinieces kristīts vārds. “Pida!” viņa reiz ļaužu bariņā pilnā riklē pasauca. “Nāk šu!” Vecenes misēklis kalpoja par pamatu, lai “foršo” izpalīdzi visi sāktu saukt tikai un vienīgi par Pidu.

Brīdī, kad Ņurņiks/Ingus pienāca pie lieldienotāju pulciņa, Pida no Stoderu Kārļa rokām saņēma resnvēderainu krūzi un sāka tempt – varbūt bērzu sulas, tomēr ticamāk, ka alu, jo viņa jau manāmi zvāļojās.

Kāpjot šūpolēs, Maira nez kāpēc gribēja apmainīties vietām – varbūt, lai būtu ar seju pret Kārli un Pidu. Ingus, ceļos ieliekdamies, trieca šūpoles ar katru vēzienu augstāk un augstāk, drīz jau pāri kāršu līmeniskajam stāvoklim – blakus bērzu zariem. Maira spiedza un skaļi smējās, palaikam acis pamezdama pār šūpotāja pleciem uz tiem tur diviem dižkrūzes tukšotājiem. Ik reizi, kad sklandu galos iestiprinātais soliņš ar abiem jauniņiem no augstākā punkta krita lejup un pretī skrēja zeme, Ingus samanija krūtīs žņaudzošu tukšumu un atslābumu rokās, un likās – tūlīt, tūlīt tās atšļuks no turekļiem.

Meiča izbīlī atlaida rokas no kārtīm, lai apkamptu puisī un glābtos tikai pie viņa auguma. Nu Ņurņiks uzrāvienus pārtrauca – ļāva šūpolēm pašām kustēties augšup lejup kā milzu pulksteņa svārstam, veicot aizvien īsāku un īsāku ceļu. Ingus sajuta Mairas krūtīs cauri plānajai blūzītei; no meitenes auguma plūda tik dīvains strāvojums, ka viņš sāka trīsēt līdzīgi kā valciņā virs skrejošas palu straumes paslējies vītola zars.

Lielais svārsts tomēr aprima un apstājās. Atrasisījusies no Ingus, Maira uzreiz lūkoja, kur Kārlis un Pida. Šie patlaban, skaļi zvaigādami, sitās olām. Par viņu sīpolmizniecēm Maira tikai pasmējās un pavēstīja: viņai mājās esot vairākas miera laika krāsām izmālētas olas; lai Ingus nākot līdzī – iedošot. Un abi aizgāja no šūpoļkalna lejā uz ciemu. Pa gabalu viņi izskatījās kā saderīgs pāris. Bet, saviem Roņiem pietuvojoties, Maira pēkšņi atminējās: tās olas taču vakar paņēmusi Ventspils māsīca Skaidrīte un aizbraukusi.

Ņurņiks saprata, ka tiek vazāts aiz deguna, ka Maira spēlē teātri Kārlim. Tomēr viņš apcelšanos piecieta, jo nespēja uz jauko apdegulīti-melnūksnīti pa īstam sadusmoties. Ciema rupjais balamute Matuzāle sacītu: “Teu mīž uz gāls, bet teic, ka silc lietiš līst!”

Vēl rūgtākus brīžus nabaga Ņurņiks piedzīvoja vasaras vidū – Kolbergu Sergeja māsas Zojas pilngadības dzimumdienā, kad puisī un meitas bij sapulcējušies Kolbergu plašajā dižistabā.

Pēc maltītes un mājas saimnieka izbrūvētā alus nobaudīšanas galdu pastūma malā, lai izbrīvētu vietu dancāšanai. Sergejs, jubilāres brālis, uzņēmās mūzikmeistara

pienākumus. Blakus patafonam atradās *Bellacord* skaņu-
plašu ķīpiņa; viņš paņēma virsējo, izburtoja: “Pie Rio
Negro. Tango.” Drīz dziedonis iesāka:

*“Pie Rio Negro
Stāv maza mājiņa krastmalā,
Šai skaistā vietā
Man dzīve liekas visjaukākā.”*

Vitolvalku Nika ar šīvakara jubilāri pirmie devās
plāna vidū. Zojai dejošanu nedaudz tomēr apgrūtināja
jaunās klikatiņas ar iededzinātiem ornamentiem koka
zoļu sānos – brāļa šīrīta dāvana. Pāris pārvietojās pa
labi un pa kreisi, uz priekšu un atpakaļ saraustītām
kustībām un reizēm sastingstot uz vietas. Ņurņikam
šie atgādināja divus ūdenszirnekļus uz diķa gludās virs-
mas. Dejotāji viņā allaž izsauca nepatiku, jo pats visas
šīs valsēšanas un šīberēšanas galīgi neprata un ballītēs
bija spiests uz citiem noskatīties no malas. Bet tad, cieši
kopā žmiegdamies un kājas nekaunīgi viens otra žāklī
likdami, sāka stumdīties Maira un Kārlis – Kaža nolā-
pītais! Ņurņika nepatika jau pārauga ļaunīgumā. Apde-
gumpagalīte? Hā! Drīzāk pulķis darvas katla dibenā!
Dīdelīgā mauķele!

Dīdijās un gorijās visi. Uz garā beņķa gar sienu dir-
nēja tikai divi: Veckolberģis un Jaunzutis. Vecais, no
snaudiena pamodies, jauno ar krūzi sūtīja uz ķēķi vēl
pēc alus. Ingus pār virtuves sliexni tomēr nepārkāpa:
jau, gaitenī būdams, ieraudzīja telpas dibenā Kārli ar
Mairu bučājamies. Viņš pasitās sāņus un pa ārdurvīm
izgāja laukā.

Kamēr aiz jāņogkrūma iztecināja sapļumpēto alu, klusajā, mēnesnīcas izgaismotajā dārzā no danču istabas atplūda jau vairākreiz drillētā dziesma par Rio Negro, to smuko upi kaut kur Āfrikā, kur krastmalā stāv maza mājiņa un garāmskrejoša straume dzied par mīlu. Tur taču varētu laimīgi dzīvot viņš ar Mairu – apreibušajā galvā uzrēgojās bilde.

Ingus/Nurņiks gāja prom. Ieraudzīja Kārļa vella-pēdu, atslietu pret vārtu stabu. Varbūt, maita, sagud-rojis uz stangas mājās aizvizināt Mairu? Ek, vajadzētu apmīzt arī šo ķerru, žēl tikai, ka viss jau iztecināts! Bet var ieriebt smalkāk – izskrūvēt riepām ventiļus.

Tā arī izdarīja. Sīkos knibucīšus aizsvieda pa roku galam. Brauciet nu!

Tranšejas kāpās

Un *pagāja vasara zaiga* – gluži kā “Zilā lakatiņa” dziesmā, ko nu rāva vaļā visās iedzeršanās. Pienākot dienām, kad *nezied vairs pļava un sils*, atnāca vēsts, ka Rīga ir kritusi, kā sacīja šajā frontes pusē, jeb **atbrīvota**, kā no otras puses runāja Latvijas radiofona diktors. “Jūs klausījāties latviešu tautasdziesmas Jāņa Ķepīša apdarē, pie klavierēm bija Vilma Cīrule,” viņš paskaidroja un piebilda neiztrūkstošo: “Nāvi vācu okupantiem!”

Viens otrs radioaparāts ciemā vēl bija paslēpts – varēja uzzināt arī, ka atbrīvota/iekarota Tallina un Sarkanās armijas daļas dodas iekarot/atbrīvot igauņu salas. Tepat iepretī Kurzemes krastam! Nu gan vāci nobijās no iespējamā krievu desanta un nolēma krastu nostiprināt pamatīgāk.

Aizsilciema Zušu sētas saimnieka dēlu Ingu, cūkas izpestītu no plintes nēsāšanas, vācu un krievu spēkošanās tieši neskāra, bet jaunās klaugas deva cerību atkal sastapt Mairu.

Tā arī notika. Puišis tobrīd nosvīdis mēģināja pārcirst resnas priedes sakni, kura traucēja ierakuma grāvi padziļināt, kad patiešām parādījās viņa. Maira ar Roņu veco, fronteī izbrākēto zirgeli pieveda papīrmalkas resnuma baļķēnus – tos izmantoja bunkuru un ložmetējligzdu nostiprināšanai. Pie izkraušanas ķērās divi līdzatnākušie zaldātiņi.

Vedēja pamanīja sakņu cirtēju tur lejā.

– Diespalīdz spēka mitriķiem! – viņa uzsauca, uz izsviesto smilšu vaļņa pašas maliņas stāvēdama. Meitenes slaidās kājas, no apakšas skatoties, nu bija augstu atsegtas. Kājas kailas un ieplestas – nē, tobrīd zēnpuisis Ņurņiks nevarēja uzdomāt tādu paskatu, jo viņš vēl nebij skolojies pie Vītolvalku Ulda brāļa Nika. Ingus meiteni skatīja kopumā – tāpat kā Kolbergu Zojas istabā uz kumodes redzēto lielo lelli, kurai ir galva, rokas, raiba kleitiņa un arīdzan divas baltas kājiņas no porcelāna.

Friču zaldātiņi, pārgriezuši uz pusēm cigareti, dūmu uzvilka tīri apmierināti: sak, lai tie divi tur ķiķinās labi ilgi. Maira skatījās lejup, krūtis viņai iedrebējās aizturētos smieklos, no lūpām nenokusa smaids, tumšajās acīs pazibēja vecās labās Apdegumpagalītes dzirksteles. Varbūt skuķī jautrību atkal izraisīja Ņurņika ausis, kuras, viņam sarkstot, kvēloja kā tādas gaiļa sekstes. Redz, kā meitene pārvērtusies un atkal pievērsusies bērnu dienu draugam, kad tikusi vaļā no uzbāzīgā Kažas pinekļiem, Ingus nodomāja, Mairai līdz ar abiem vācietēniem aizbraucot. Nu tik jāgaida nākamais laimīgais gadījums, kad viņi atkal nejauši satiksies. Viņš tomēr bij sapņojošs zirneklītis, kas savā tīmeklīnā gaidīja mušas ieskriešanu.

Krasta nostiprinājumi auga augumā un platumā. No krievu izlūklidmašīnām kāpa varēja izskatīties kā milzu mizgrauža apstrādāts vecas priedes stumbrs: tāpat kā kukaiņu izgrauzumiem koksne, tā arī katrai cilvēku izveidotajai ejai smiltszemē bija sānu atzarojumi. Tie veda no kāpas muguras uz leju gandrīz līdz

liedagam, kā arī uz pretējo – ciema pusi un nobeidzās jaunizveidotajos bunkuros. Bet vēl tuvāk – jau pie pašām zvejnieksētām – sāka rakt pakavveidīgus dumbērus, kur novietot zenītlielgabalus. Jo krievi, saprotams, varēja nākt ne vien pār jūru, bet arī pa gaisu.

Vīri ar lāpstām ieradās arī Varikšienes sakņudārzā. Dūšīgais sievišķis paķēra turpat pie kūtiņas atslietās sūdu dakšas un stājās kareivīgi pretī.

– *Ķarā-ā-ā!*¹ – viņa ieķērcās, kā attaisnodama savu uzvārdu². – Kur lieņ?! Nekād šaujampļac jūs te netaisīs!

Apjēgusi, ka nedz vācieši, nedz tiem kalpojošie krievu gūstekņi viņu nesaprot, veča ķērās pie starptautiskiem sazināšanās līdzekļiem.

– Frics, – Varikšiene sacīja un dakšu kātu izslēja pret debesīm kā stobru, – bah-bah-bah! Bet Ivans: bungi bungidi bum-bum-bum!

Ivana darbību viņa attēloja apmēram kā ābolus no augsta zara paņēmot un metot pret zemi.

– *Un min bokā*³, nu mē-ē-e! – sieva iebļējās. Lai svešzemnieki saprastu, ka runa ir par viņas ragulopu, pieslēja sev pie pieres abus rādītājpirkstus un norādīja uz kūtiņu: – *Kaput!*

Smējās friči, smējās vaņas. (Arī karā ir daudz jautrības, kā to jau iepriekšējā vispasaules slaktiņā bij atklājis krietnais kareivis Šveiks.)

“Zili pelēkie”, kā latviešu leģionāri, kunga dūšā būdami, vācu ieroču biedrus dēvēja dziesmā, Aizsilciemā

¹ Prom! (*Lībiešu val.*)

² *Varikš* – vārna (*lībiešu val.*).

³ Un mans āzis (*lībiešu val.*).

saradās lielā daudzumā. Ikkatrai prāvākai karaspēka daļai vajadzīgs savs štābs – vispiemērotākā vieta, vācu prāt, bija Kolbergu nams, kurā ir dažas mazākas istabeles *und ein geräumig Zimmer*¹. Pašus saimniekus, protams, izdzina ārā – viņi dabūja pajumti kaimiņu sētā Ķīros. Dzirdot, kādas uzdzīves skaņas nereti nāca no atņemtās mājas, vecā Kolbergiene jutās gandarīta, ka “tiem tur” dižistabā nebij atstājusi Dievmātes svētbildi, paglābtu agrāk – kad vācieši pareizticīgo baznīcu pārvērta par noliktavu.

Pazudušā, par dezertieri pasludinātā Sergeja patafonu oficiēru kungi gan lika atstāt. Nu laiku pa laikam tika deldētas visas plates pēc kārtas. Dziedoņu valoda fričiem neniēka netraucēja, jo patiesībā latviski pārtaisīti vācu šlāģeri vien tie bija, “Pie Dzintara jūras” ieskaitot. Varēja pat dziedāt līdzī istajā – vācu – mēlē. Reizēm starp basiem un tenoriem dzirdēja arī soprānu – šīs balss īpašniece nebij neviena cita kā Pida. Kad ciema sievas, viņu satiekot, zobgalīgi uzprasīja, ar ko tad šī tajā štābā nodarbojoties – vai nebūšot uzdienējusi par kādu “štrumbantfirerēni”, Pida lepni atbildēja:

– Esmu tulkotāja.

Štābistiem patika ne vien tulkotājas kājiņas un dupsis, bet arī viņas neizsīkstošais dzīvesprieks. *Die Lebenslust*. Pašiem tā “luste” vairs īsti neradās, pat malkojot smirdošo latviešu šņabja erzaci², – konjaku, vīnu un liķieru pasaule nu bij palikusi ārpus šī nolādētā zemes stūrīša, aplenkuma dēļ tagad saukta par Kurlandes

¹ Un viena plaša istaba (*vācu val.*).

² *Der Ersatz* – surogāts, aizstājējs (*vācu val.*).

maisu jeb ķeseli. Pavēle nostiprināt krastu pret iespējamo krievu desantu likās bezjēdzīga, jo lieki paildzinās jau tā bezgala ieilgušo un – kā rādās – arī tik un tā zaudēto karu. Pat banālās ziņģes vārdi tagad sāka iegūt biedējošu, vispārinošu jēgu:

*“Das ist alles forüber,
Das is alles vorbei.”*

“Viss ir pagājis, viss zudis.” Taču, kad tajā pašā melnā rāva vaļā Pida, nez kāpēc izklausījās krietni optimistiskāk. Friči nezināja, ka latviskais teksts ir pavisam citāds, pretējs vāciskajam:

*“Vēl jau viss nav pagalam,
Mūsu mīlai vēl laiks:
Drīz decembris beigsies –
Nāks ziedonis maigs.”*

(Dziesmele paliek dziesmele, bet, ja padomājam dziļāk: varbūt latvietis patiešām varējis pārciest daudz laikmetgriežu decembris tikai ar naivo cerību par ziedoni?)

Kad Pida bij vienam otram pačukstējusi, ka vācieši tuvākajā laikā gatavojoties ciema iedzīvotājus no jūrmalas aizdzīt tālāk iekšzemē, Vecutis noteica:

– Ko tā Rīgs peten¹ pļorkst! Gan jou bus lāb. – Un vienā mierā klētiņas nojumē turpināja pielāpīt linumu

---

¹ Petene – senāk lietots sieviešu ģenitāliju apzīmējums.

pavasara zvejai. – Es doma, – viņš pievērsās Zutienei, – ja atnaks krievs voi varbut tas angls, pa ko tagad doudz runa, – zīvs katram bus vaidziks!

Pamanījis pagalmā ienākam dēlu, tēvs aizrādīja, lai beidz lorķeties, pajem cīr un aiziet uz mēž pēc kād kadiķ kāš. Arī Ingus redzēja, ka vecais tīklu uzkarināmais kāsis pie klētenes sienas tik tiešām ir savu laiku nokalpojis. Taču nocirst kadiķi nav tas pats, kas blīgnas zaru vai apšeles sklandu – te vajadzēja labi iztrītu cirvi. Kamēr uz tecilas asināja, roktura griezējs gudroja, vai iet pa ploča malu vai pa Sūrkanaru¹.

Izšķīrās par pēdējo, protams, – nevarēdams pare-dzēt, ka šis gājiens viņa sirdī atnesīs dziļu, nekad neaiz-dzīstošu brūci.

---

¹ Lielais Kangars (*no lībiešu val.*).